משנה · אחרונים · יש סדר למשנה · סדר מועד

יש סדר למשנה על משנה חגיגה

רבי ישעיה פיק ברלין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יש סדר למשנה על משנה חגיגה

רבי ישעיה פיק ברלין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יש-סדר-למשנה-על-משנה-חגיגה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ז 9
פרק ב 12
משנה ג 12
פרק ג 12
משנה ח 12

פרק א

משנה א

תוי"ט ד"ה **הכל חייבין בראי' וכו' ואמרינן בגמרא וכו' וזהו שיטת הרמב"ם אבל לרש"י וכו' ובשיטה זו כתב הר"ב ברפ"ח דפסחים כו' ע"ש.** הנה התוי"ט ברפ"ח דפסחים ד"ה לא יאכל משל רבו וכו' האריך קצת יותר להגדיל הפליאה על הר"ב וכתב עליו בזה"ל ומ"ש הר"ב אבל משל עצמו יאכל וכו' וכפירש"י בגמ' ומחלפי' שיטתי' בר"פ קמא דחגיגה דאדרבה וכו' והוא פירושו של הרמב"ם במשנתינו ע"כ. ודע דמ"ש התוי"ט בטעם הרמב"ם ופרושו לא תמצא זה מבואר להדיא וכבר רצה הכ"מ בפ"ב מהל' קרבן פסח דין י"ג לפרש דעת הרמב"ם באופן הנאות עד שמצא אח"כ כתוב שנשאל הר"ר אברהם בנו של רבינו והשיב לדברי משנה ראשונה עבדינן ליה תקנה להוציא מחיובו ומפני זה אוכל משל עצמו ולדברי משנה אחרונה אע"פ שזו היא תקנתו להוציאו ידי חובתו לא עבדינן ליה תקנה שמא יהיה זה גורם לעיכוב שחרורו אלא אומרים לרבו זה אינו אוכל משלך וכו' אלא מהר ושחררו כדי שלא ימנע מן המצוה וכו' אבל למשנה הראשונה דליכא חיוב לשחררו עבדינן ליה תקנה ובמצות שהוא חייב בהן מספק מד"ס דאילו מן התורה פטור כדדייק רבינו ממתני' בפ"ק דחגיגה והא דקאמר התם הכל חייבין בראיה לאתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין דחייה היא מקמי הא דרבינא עכ"ל. ועפ"ז יתבארו דברי רבינו שבפי' המשנה עכ"ל הכ"מ. ודע עוד דהלח"מ פ"ב מהל' חגיגה דין א' ד"ה מי שח"ע וחב"ח וכו' לפי פירש"י ורוב המפרשים סיפא דקאמר ועבדים שאינן משוחררין דפטור ח"ע וחב"ח הוי כמשנה ראשונה ורישא דקאמר הכל חייבין לאתויי ח"ע וחב"ח הוי כמשנה אחרונה וכו' וכן בפ' האשה בפסחים גבי פסח וכו' גם שם פירשו המפרשים כה"ג דלמשנה אחרונה יאכל משלו דכיון דכופין לרבו לשחררו הוי כבן חורין ועפ"י פירוש זה השיג הראב"ד על רבינו בהל' ק"פ והכא אבל רבינו ז"ל ממ"ש כאן בפי' המשנה בפ"ק דחגיגה וז"ל ואמרו הכל חייבין בראיה להביא מי שח"ע וחב"ח וכבר הודעתיך כי חזר מזה הדעת והדין אצלינו שלא נניח אדם ח"ע וחב"ח שלא נגמר פדיונו ע"כ. וכיוצא בזה בפי' המשנה בשה בפסחים נראה מדברים אלו דהוא מפרש הפך מפרש"י ומפרשים דלמשנה אחרונה פטור ולמשנה ראשונה חייב וכו' ומ"מ פי' רבינו הוא דחוק וכבר תמה על דבריו הרב בעל כ"מ וכתב לשון בנו לפרש דברי רבינו ודברי הרב בנו ז"ל תמוהים יותר בעיני שהוא כתב שם דמן התורה פטור מקרבן מי שחציו עבד וחציו בן חורין וכדאמרו בסיפא חוץ מעבדים שאינן משוחררים וכו' דסיפא הוי כמשנה אחרונה אלא שלמשנה ראשונה דליכא חיוב לשחררו עבדינן ליה תקנה

במצות וכו' וכן בקרבן פסח נראה מדבריו שם דמן התורה הוא פטור מקרבן אלא דרבנן עבדו ליה תקנתא לחייבו משל עצמו למשנה ראשונה אבל למשנה אחרונה לא עבדינן ליה תקנתא שמא יהיה זה גורם לעכב שחרורו ושבקינן ליה אדין תורה כן נראה מפשט לשונו. וקשיא בהו טובא חדא דאם הוא פטור מן התורה בין בפסח בין בעולת ראיה לא ה"ל לרבנן לתקן להקריב קרבן דלהוי חולין בעזרה וכו' וכ"ת דיקריב הקרבן על תנאי וכו' אפילו תאמר כן קשה מקרבן פסח דלא שייך בו תנאי וכו' ואולי י"ל דרבנן עשאוהו כבן חורין גמור לענין פסח כדי לתקנו ויש להם כח בכך דהפקר ב"ד היה הפקר והפקירו ממונו של זה לעשותו כבן חורין גמור אבל קשה דמנין לנו פטור לענין פסח בשלמא בעולת ראיה איכ לן קרא דאת פני האדון דמיעטו מפני שיש לו אדון אחר אבל לענין קרבן פסח מנלן ואולי דילפינן מהתם דכי היכא דפטרו קרא לענין עולת ראיה ה"ה לענין פסח [ולא הבינותי דמי הכריחו לדוחק גדול כזה ולחדש ילפותא פסח מעולת ראיה מה שלא ראינו עד כה דהא בלאו דברי בנו של רבינו נוכל לדקדק בזה גם לפירש"י דלמשנה ראשונה אפילו משל עצמו ומכ"ש משל רבו דלא יאכל מנ"ל אלא ודאי דלא מצינו חיובא לעבד לעשות פסח אלא מגז"ש לה לה מאשה וכמו דקי"ל נשים בראשון חובה כמבואר פסחים צ"א ע"ב ודוחה את השבת וכן פסק הרמב"ם פ"ה מהל' ק"פ ד"ח אבל מי שח"ע וחב"ח דכבר בארתי לעיל מסוגיא דחגיגה דאין זה בכלל ג"ש מאשה וא"כ פטור מפסח ולכך אסור לאכול וזה ברור] אבל קשה דהיכי קאמר דחייבוהו רבנן מספק מאי ספק איכא כיון דהתורה פטרתו בהדיא מקרא דאל פני האדון ויש לומר וכו' והתוס' הקשו בפ"ק דחגיגה דהיכי פשיטא לן דלא מקרי אדון ורבינו ז"ל נראה לו לומר משום הך קושיא דלא פשיט לן הכא מידי וכו' אבל לפי האמת ספיקא הוי ולכך חייבוהו רבנן מספק ועשו בו תקנה וכו' כל זה נראה לי ליישב דברי רבינו הגם כי הדברים דחוקים קצת וכו' עכ"ל. העתקתי רוב דברי הל"מ מה שיש עיקר צורך בו ומזו תבין דעת הרמב"ם [כפי שמפרש הרב בנו] את אשר הביא התוי"ט. וגם מדבריו של הל"מ נרפא פליאת התוי"ט על הר"ב מברטנורה והוא הדבר אשר דבר המשנה למלך פ"ב מהל' ק"פ דין י"ג ד"ה תנן התם ב"ה אומרים וכו' ותוכן דבריו להרב מברטנורה היה קשה קושית הל"מ דהיאך התירו לח"ע וחב"ח בחולין לעזרה ולפיכך בפסחים גבי פסח שאי אפשר להתנות כתב כפירש"י אבל בחגיגה דאפשר להתנות וכמ"ש הל"מ הילכך פי' הר"ב כהרמב"ם ע"כ כוונתו בקוצר. וצריך אני להוסיף עוד ליתן טעם אחר דבפסחים בחר הר"ב כדפירש רש"י למה עזב דרכו מזה בפירושו בחגיגה אך דע כי לפירש"י הוי רישא דמתני' הכל חייבין בראייה וכו' כמשנה אחרונה והסיפא דתנן עבדים שאינן משוחררין וכו' כמשנה

ראשונה וזה דחוק טובא אבל לפי' הרמב"ם ניחא דרישא דמתני' כמשנה ראשונה. וסיפא כמשנה אחרונה. ולפיכך פי' הר"ב סביב דגם הרמב"ם בפירושו יחנה:

תוי"ט ד"ה **ועבדים וכו' מפורש בריש פ"ג דברכות כו' ע"ש**. קצת מזה איתא בפ"ג דברכות מ"ג אבל לא בריש הם שם לא נמצא מפורש אלא דהתוי"ט כתב דילפי לה לה מאשה וזו יותר מבואר הכי בסוגיא דקיימינן בי' חגיגה ד' ע"א וזה תארו פיסקא נשים ועבדים שאינן משוחררין כו' בשלמא נשים כדאמרן (זכור להוציא את הנשים. רש"י). אלא עבדים מנלן אמר רב הונא אמר קרא אל פני האדון ה' מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה שיש לו אדון אחר. ופריך הא למה לי קרא מכדי כל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה כל המצוה שאין האשה חייבת בה אין עבד חייב בה דגמר לה לה מאשה ומשני אמר רבינא לא נצרכה אלא למי שחציו עבד וחציו בן חורין דיקא נמי דקתני עבדים שאינן משוחררים ליתני עבדים סתמא אלא לאו כו' ש"מ. ומעתה מ"ש הר"ב ועבדים שאינן משוחררין דפטורין דיליף לה לה מאשה צריכין עיון דהא בש"ס מסיק להדיא דעבדים שאינן משוחררין דדייק דמיירי בחציו עבד וחציו בן חורין דלא מצי יליף לה גזירה שוה לה לה מאשה אלא עבד גמור שאינו משוחרר כלל אבל ח"ע וחצי בן חורין לא ידעי' אלא מקרא אל פני האדון ה' וכל זה מבואר להדיא מסוגיא שהעתקתי וכ"כ תוס' להדיא ד"ה לא נצרכה ע"ש. ויותר קשה במה שהוסיף הר"ב בזה"ל ועוד הוא אומר בבוא כל ישראל לראות ועבדים לאו בכלל ישראל נינהו ע"כ ומזה לא נזכר שום דבר בגמ' ואם ילפותא נכונה היא מקרא בבוא כל ישראל יפלא על המקשן ששאל עבדים מנלן וגם על המתרץ שלא השיב כך. ותו דקושית הש"ס הא למה לי קרא (אל פני האדון ה') במקומה עומדת דהא ידעינן מקרא בבוא כל ישראל ובדקתי בפי' הרמב"ם ראיתי שכתב בריש המשנה א' בזה"ל ואמר את פני האדון ה' מי שאין לו אלא אדון א' יצא עבד ולפיכך העבדים פטורין ע"כ. אשר ע"כ פירושו של הרב מתחילתן עד סופן צריכין ביאור. ומד"ז הגאון התוי"ט מדשתק אודויי אודי ליה ולא הראה והערה בזה כלום. שוב ראיתי בלשון הרמב"ם בחיבורו פ"ב מהל' חגיגה דין א' וז"ל מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מפני צד עבדות שבו ומנין שכל אלו פטורין מן הראיה הרי הוא אומר יראה כל זכורך להוציא את הנשים ומצות עשה שאין הנשים חייבות בה אין העבדים חייבין בה ועוד הרי נאמר בבוא כל ישראל להוציא העבדים ע"כ. ולא ראיתי אחד מנושאי כליו שכתבו ישוב או שום הערה דלכאורה כל דברי הרמב"ם נגד סוגיא דילן כמו שהבאתי לעיל. ולפיכך אני אומר מקום הניחו לי. ואען ואומר דזה שכתב הרמב"ם בתחילת דבריו מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מפני צד עבדות שבו כלומר מפני שבו צד עבדות שיש לו אדון

ופטור מקרא אל פני האדון ה' יצא זה שיש לו אדון אחר ואח"כ שאל הרמב"ם ומנין שכל אלו פטורין מן הראי' [כלומר דלמא לעולם מי שחציו עבד וחציו בן חורין חייב וקרא אל פני האדון מורה על עבד גמור אבל מי שחציו עבד וחציו בן חורין יהיה חייב מצד חירות שלו שאין לו אלא אדון אחד] על זה כתב הרי הוא אומר וכו' אין העבדים חייבים בה. א"כ משם כבר ידענו דעבד גמור פטור וע"כ קרא אל פני האדון איצטרך למי שחציו עבד וחציו בן חורין דפטור מצד עבדות שיש לו אדון. וסיים עוד דעבדים גמורים פטורים הרי נאמר בבוא כל ישראל להוציא העבדים כלומר עבדים גמורים ידענו כבר דפטורים מקרא בבוא כל ישראל וא"כ קרא דלפני האדון ממעט למי שחציו עבד וחציו בן חורין ומעתה הרב אשר העתיק ככתבו וכלשונו של הרמב"ם בחיבורו הלך על דרך שאמרתי. איברא אע"ג דקצת דחוק ממה דלא זכרו הרמב"ם בחיבורו שום רמז מקרא אל פני האדון מ"מ לצאת י"ח ביאור בהרמב"ם בחיבורו על כרחינו ממה שראינו בפירושו של הרמב"ם במשנה (שהעתקתי לעיל) כתב להדיא ילפותא אל פני האדון ומה"ת יחזיר בלי שום אמתלא בחיבורו ממה שהחליט בפירושו. שוב ראיתי ז"ל הלח"מ שילהי ד"ה מי שחציו עבד וכו' ומ"ש הרמב"ם ועוד הרי נאמר בבוא כל ישראל וזו ראיה מן הפסוק הזה לא נזכר בגמ' ואולי באיזה מקום נמצא ראיה זו עכ"ל מצינו למידן דס"ל להל"מ דמקרא בבוא כל ישראל ממעטינן חציו עבד וחציו בן חורין ובכן ממה שכתבתי למעלה בכוונת הרמב"ם במ"ש ועוד הרי נאמר בבוא כל ישראל וכו' הדרני בי ואומר דכוונת הרמב"ם בזה למילף למי שחציו עבד וחציו בן חורין דפטור [וכל שאר דברים שכתבתי לעיל על מעמדן עומדים] מיהו יש להפליא מאי ניחותא שכתב הל"מ ואולי באיזה מקום נמצא ראיה זו. אכתי קשה למה לא הזכירו בגמ' ראיה זו. וניחא לי לומר דהרמב"ם לשטתיה שכתב פ"ב מהל' ק"פ דין ו' שחטו למולים וזרק הדם לשם מולים וערלים פסול וכפי המבואר דפסיק הרמב"ם כרב חסדא בסוגיא דפסחים ס"א ע"ב דס"ל וכל ערל לא יאכל בו עד דאיכא כולה ערלות וכו' ע"ש. אבל הראב"ד חולק על הרמב"ם ופסק כרב אשי דהוא בתרא ולרב אשי ס"ל וכל ערל אפילו מקצת ערלה וכו' וכ"ז תמצא בכ"מ הטעם דפסק הרמב"ם נגד רב אשי נמצאת למידן דהרמב"ם דפסק כרב חסדא ברור הדבר היכי דכתיב כה"ג הכי דיינין ליה [ועיין בל"מ שהאריך וכתב כמה וכמה סוגיות ואחת מהנה מדפליגי רבנן עליה דרבי יהודה בן בתירה בסנהדרין ע"ח ע"א וס"ל איש כי יכה כל נפש כוליה משמע ומהאי טעמא פסק הרמב"ם דלא כרב אשי אלא כרב חסדא וע"ע שם תמצא כמה דברים נאים ויראת האריכות גרמא שלא העתקתי כל האמור] אמור מעתה לפמ"ש הלח"מ באיזה מקום נמצא ראיה זו ובכן החזיק הרמב"ם הכתוב בבוא

כל ישראל עד דאיכא כולה ישראל ושפיר ממעט מי שחציו עבד וחציו בן חורין דלא כולה ישראל הוא. אכן בש"ס דילן דרבינא רוצה לומר אליבא דרב אשי דליכא למילף מהך קרא הוכרח לומר מקרא אל פני האדון אבל הרמב"ם לא ניחא ליה לפום קושטא דמלתא משום דבגיטין מ"ב ע"ב מספקא להו להש"ס וכמ"ש תוס' ד"ה לא נצרכה אם רבו של חציו עבד וחציו בן חורין אדון מיקרי או לאו לכך בחר במה שמצא וזכה במציאה לזכות נפשי' ולשיטתיה בקרא בבוא כל ישראל. וחזי לאצטרופי מה שנשאלתי מאחי הרב הצדיק מ"ו הירש דיין צדק בליסא וכן העירני בעל בתי הרבני ומשכיל האברך מ"ו יהושע נ"י על מ"ש תוס' ב"ק פ"ח ע"א ד"ה יהא עבד וכו' וכי תימא הא ילפינן בכל דוכתי ג"ש דלה לה מאשה וכו' וי"ל דכי גמרינן וכו' ונתקשו להו סוגיא דחגיגה דפריך למה ליה קרא מכדי כל מצוה וכו' דגמר לה לה וכו' הרי דגבי ראיה לפטרו והוי לגרעו מאיש אפ"ה ילפינן לה ג"ש מאשה. והשיבותי להם שאלה הגונה שאלתם דאין לדחות דקושית הש"ס הוא למה לי קרא בנשים לפטור נילף מעבד חדא דמשמעות הש"ס אי אפשר לסובלו. ותו דאיצטרך בנשים דלא נילף ראיה ראי' מהקהל כדאי' לעיל בסוגיא והא עדיפא למילף מהקהל דלחומרא מקשינן. אכן לקושטא דמלתא אחרי שנניח יסוד אמיתי כי מצד הפשוט והנכון אין שייכות לעבד בשום מצוה ממצות רק במה שנצטוו עליהן בני נח וכמ"ש הרמב"ם בהל' מילה וכן בהלכות מלכים אבל במצות שנצטוו עליהן ישראל באיזה אופן יהיה חלים על העבדים אלא מכח הג"ש לה לה מאשה. מצינו שהעבדים נתחייבו על אותן מצות שנצטוו נשים בהם וזה כוונת התוס' דכי גמרינן לה לה מאשה היינו להחמיר על העבד לעשותו כישראל לכל הפחות במצות שהאשה חייבת [כלומר דלולי ג"ש היינו פוטרים לעבד מכל המצות כדאמרן ולהכי כתיב הגז"ש להחמיר עליו] אבל לגרעו מאיש ולפסלו לעדות כאשה זה לא אמרינן [ר"ל דלא באה הג"ש בזה לעשותו העבד כאשה אחרי שהוא איש ומפני היותו איש כשר לעדות ותדע דאפי' עובד כוכבי' הוי כשר מכח שהוא איש (עי' נזיר ס"א ע"ב ס"ב ע"א חולין י"ג ע"ב תמורה ב' מנחות ע"ג ע"ב ובערכין ה' ע"ב מרבינן ממלת איש דעובד כוכבים נערך ופירש"י איש משמע כל דהו אפי' עובד כוכבים ולא קפדה התורה אלא שיהיה קרוי איש בכל מקום) דכתיב ועמדו שני אנשים ולא כתיב ישראל] אלא קרא ענה באחיו פוסלו לעובד כוכבים לפי שאין בו שום צד אחוה אבל עבד דאית ביה צד אחוה במצות הרי הוא ככל איש. ואחר העיון ברור שזה כוונת התוס' ומדויק בדבריהם שכתבו בתחלת דבריהם הלשון להחמיר וכו' וסיימו הלשון לגרעו ומהנכון ה"ל לתוס' לסיים מעין הפתיחה אבל לא להקל אלא ודאי כדאמרן דלאו משום קולא וחומרא הדברים אמורין אבל לא כשעלה

על הדעת דמצד חומרא וקולא כוונו התוס' דא"כ לא יהיה דברי תוס' אלא דברי נביאות לחלק בגז"ש לומר דדוקא לחומרא ילפינן ולא לקולא ודבר זה לא מצינו בגז"ש אלא דקי"ל אין גז"ש למחצה בין לקולא ובין לחומרא ולכן ברור מה שכתבתי בכוונת התוס'. אמור מעתה בסוגיא דחגיגה דלענין מצות ראיה ודאי העבד פטור ככל גויי הארץ ולא נבוא עליו לחייב רק במה שהאשה חייבת מכח ג"ש לה לה ובכן הכא בראיה שהאשה פטורה נשאר עבד על דינו מעיקרא כנכרי בעלמא דודאי פטור מן הראיה ובזה מדויק קצת מה שהקדים לומר מכדי כל מצוה שהאשה חייבת וכו'. ברם אי קשיא הא קשיא לי לפי מסקנת הש"ס לא נצרכה אלא למי שחציו עבד וחציו בן חורין ומבואר דגז"ש לה לה לא קאי על חציו עבד וחציו בן חורין וכ"כ תוס' א"כ אין מקום לקושית תוס' ב"ק הנזכר דהא שפיר י"ל דהוכרח הסוגיא דב"ק ללמוד מק"ו או מקרא לפסול נמי למי שחציו עבד וחציו בן חורין וזה לא הוי ידעינן מגזירה שוה לה לה אבל מקל וחומר דאמר הש"ס מה אשה שכשרה לבוא בקהל וכו' ידעינן שפיר דחציו עבד וחציו בן חורין דאיהו נמי פסול לבוא [בקהל וגם לישא] בת חורין אינו יכול וכן מקרא דמייתי הש"ס ע"ש ממועט נמי חציו עבד וחציו בן חורין ולמה לא תירצו התוספות בבבא קמא על דרך זה ובשבועות ל' ע"א הניחו דבר זה בצ"ע בקושיא וכן בזבחים ק"ג ע"א תירצו באופן היותר רחוק ע"ש. ובחדושי הארכתי ליישב זה. וגם מה דשאל הש"ס מתחילה עבדים מנלן ואיהו ידע בעצמו זה כפי מה ששאל אח"כ מכדי וכו' וכל מצוה וכו' דגמרי' לה לה מאשה. ועוד אמרתי בתירוצו של רבינא לא נצרכה וכו' כיוון אל האמור בגיטין מ"ב ע"ב נגחו שור למי שחציו עבד וחציו בן חורין ביום של רבו לרבו אבל ביום של עצמו לעצמו. ופריך אלא מעתה יום של רבו ישא שפחה וביום של עצמו ישא בת חורין ומשני איסורא לא קאמרינן וז"ל רש"י איסורא לא קאמרינן דתהוי לחצאין אבל כל זכיות ממון כי היכי דמלאכתו תלוי בימים כן כל שבח ממון והשתא ה"א דביום שהוא לעצמו יהיה חייב בראי' ולא יהיה זה קל מממון ולפיכך הוצרך למעט מאל פני האדון וכו' ולא זה שיש לו אדון אחר אפי' ביום מחר. ונתתי באותן דברים עוד טעם בתבלין לשבח ומפני אורך הדברים אקצר באמורים:

משנה ז

תוי"ט ד"ה **זה הבא וכו' ומסיימי התוס' אבל רוצח וגזלן וכו' ונ"ל דמלת וגזל וצ"ל וע"ז וכו' ע"ש.** המהרש"א כתב על דהתוס' ד"ה זה הבע"ה בזה"ל גזל בכדי נקטו דהא בלאו האי טעמא קאמרי' במתני' דמעוות יוכל לתקן הוא ואולי בגזל הרבים קאמרו דאין לו תקנה שלימה כדאיתא פ' הגוזל ע"כ. נמצא לפירושו של המהרש"א אא"צ להגהות

התוי"ט. אכן לכאורה הראי' שכתב המהרש"א מל מסתם סתם לן לאיזה ענין אשר מכווין עליו וברור דדעתו מהא דאיתא בפ' הגוזל עצים צ"ד ע"ב הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה ומחזירין למכירין ושאין מכירין מעלה בהן צרכי רבים ע"כ. אמנם אין ראיה גמורה מזה די"ל ודאי תשובה מעליא היא כמו בשאר גזל רק תשובתו קשה שצריך לעשות בורות שיחין ומערות כדמסיק רב חסדא וזה טורח גדול וקשה לעשותו [וכוונת מלת קשה כמו דאמרינן חולין פ"ט ע"א קשה גזל הנאכל וכו'] תדע דבביצה כ"ט ע"א דתניא גזל ואינו יודע למי גזל יעשה בהם צורכי רבים ומשמע קצת התם דהשבה ותקנה מעליא היא. [שוב ראיתי ב"ב פ"ח ע"ב אהא דאמר ר' לוי קשה עונשין של מדות יותר מעונשין של עריות וכו' ומסיק דעריות אפשר בתשובה ומדות אי אפשר בתשובה. כתב הרשב"ם עריות מועלת תשובה אי עביד לי' תשובה מעלייתא כדכתיב שובו בנים וגו' ואמרינן נמי כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן אבל מדות שגזל את הרבים אי אפשר לו בתשובה שהרי תשובתן תלוי בהשבת אבידת גזילה דכתיב והשיב את הגזילה והוא אינו יודע למי יחזיר ואע"ג דאמרינן יעשה בהן צורכי רבים אין זו תשובה מעליותא מאחר שאינו משיב לבעלים אלא שבררו לו המוטב ע"כ] ולכאורה איכא למידק מי הכריחו לו לחלק בכך דהא שפיר י"ל עריות אפשר בתשובה היינו בוידוי דברים כמו בכל עבירות שבין אדם למקום וגם אם לקה נפטר מידי כריתות כמ"ש הוא בעצמו. אבל מדות לא סגי ליה תשובה לבדו כלומר בוידוי דברים ואף כשלקה לא נפטר אלא בחזרת ממון עד שירצה את חבירו [ואפי' תשובה ויוה"כ אינו מכפר עד שירצה כמבואר יומא פ"ה ע"ב] מצורף לזה לומר דודאי בשעת עבירה דהיינו בשעה שעובר על עוול המדות הוא קשה מעריות דבעיוול מדות אינו יודע אם יהיה סיפוק בידו אחר זמן [כשיבקש לעשות תשובה להחזיר בשלימות את הגזילה למי שגזל] ואולי לא יהיה לו נכסים וממון לעשות צורכי רבים. ועיין עוד לקמן. וז"ל תוס' ד"ה התם אפשר בתשובה ודוקא בעריות שאין בה ממזרות אבל הבא על אשת איש והוליד ממנה בן או שאר עריות שיש בהן ממזרות זהו מעוות שלא יוכל לתקן כדאמר ביבמות (דף כ"א) ואי אפשר בתשובה. והר"ר חיים אומר אע"ג שהוא מעוות לא יוכל לתקן מ"מ אפשר בתשובה וכו' אבל גזלן שתשובתו הוא שיחזיר הגזילה כדכתיב והשיב את הגזילה וגו' והיכי דגזל לרבים ואינו יודע למי שישיב דאע"ג דאמרינן בב"ק (דף צ"ד ע"ב) יעשה בהן צורכי רבים מכל מקום לאו תשובה מעלייתא היא עכ"ל וכתבתי בתכ"ש דמה דאיתא בתוס' כדאמר ביבמות טעות הדפוס היא וצ"ל כדאמר בחגיגה ט' ע"א וכו' והיינו המשנה דאמר ר"ש בן מנסיא איזה מעוות זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר וכו' אבל מסוגיא דיבמות אי אפשר

שכתבו תוס' לראיה אדרבה משם בסוגיא כ"ב ע"ב משמע להפך דפריך אהא דממזר חייב על הכאתו לאביו אמאי איקרי כאן ונשיא בעמך לא תאור כו' ומשני בשעשה תשובה. ופריך והתנן ר"ש בן מנסיא אומר איזהו מעוות לא יוכל לתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר ומשני השתא מיהו עושה מעשה עמך הוא ופירש"י נהי דעונו גלוי ונזכר [וניכר כך מצאתי בפירש"י בע"י] כל זמן שהממזר קיים מיהו מתשובה ואילך בכלל עושה מעשה עמך הוא ע"כ. וכתב הכותב בזה"ל כלל גדול אז"ל אין לך דבר שעומד בפני התשובה אפי' כפר בעיקר ח"ו כי כן ביאורו פה שאפי' הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר כשעושה תשובה עושה מעשה עמך הוא ומה שאמרו מעוות לא יכול לתקן הוא מצד הממזר הנולד שמזכיר עונו תמיד אבל כבר הועילה לו תשובתו כמו שפירש"י לעיל. ולדעתי מלת כדאמר ביבמות שייך למה שכתבו תוס' אח"כ וה"ר חיים אמר אע"ג שהוא מעוות לא יוכל לתקן מכל מקום אפשר בתשובה כדאמר ביבמות כ"ב ע"ב ובמ"ש תוס' אבל הבא על אשת איש והוליד ממנה בן וכו' יש לדקדק דהא הבא על אשת איש אף בלא הוליד ממנה בן קאמר ר"ש בן מנסיא חגיגה ט' ע"ב דזהו מעוות וגו' הואיל ואסרה על בעלה והארכתי בזה במקום אחר. ואשובה אל הראשונות דגם תוס' בחגיגה ט' ע"א שכתבו ד"ה זה הבא על הערוה דטפי בושתו ניכר שהממזר נראה לעולם אבל שאר עבירות רוצח וגזלן אין עידיו לפניו ע"כ. ס"ל כה"ר חיים דאפשר בתשובה אף כשהוליד ממנה ממזר. ומה דאמר ר"ש בן מנסיא לא יוכל לתקן היינו דטפי בושתו ניכר שהממזר נראה לעולם ולולא זאת יהא הבא על הערוה והוליד ממנה כמו שאר עבירות כי על כולם כתיב שובו בנים שובבים וכמ"ש בהכותב בהחלט והשתא הא דסיים ר"ש בן מנסיא אם תאמר בגונב וגוזל יכול להחזירו ולתקן ולא אמר דבגונב וגוזל אין בושתו ניכר אלא דרצה להוכיח דאפילו בגונב וגוזל דבר המסוים שניכר לרבים שבגזל בא לידו אפ"ה אינו בכלל לא יכול לתקן דבידו הוא כל שעה להחזירו והשתא לפום סברת תוס' שהחליטו דבר זה [כסברת הר"ר חיים ודעת הכותב] דאין לך דבר שעומד בפני התשובה וגדולה התשובה מכ"ש כשהוא עושה מה שיכול לתקן ולעשות צורכי רבים כשגזל את הרבים דעושה מעשה עמך מיקרי וכמו שכתבתי מסוגיא דביצה וא"כ גוזל את הרבים או גוזל את היחיד בסוג אחד הן וכבר מלת גזלן נזכר במשנה דיוכל לתקן ואשר על כן לפי סברת תוס' דהכא שפיר הוכרח התוי"ט להגי' דצ"ל ועבודה זרה ופי' שהתוס' רצה לתרץ הא דנקט ר"ש ב"מ אם בגונב וגוזל ולא קתני אם תאמר רוצח וע"ז שהם יותר חמורות על זה תירצו תוס' אין עדיו לפניו משא"כ בגונב וגוזל דבר המסוים עדיו לפניו ולהכי קאמר ר"ש בן מנסיא אם תאמר בגונב וגוזל שהרי עדיו לפניו מ"מ יכול הוא לתקן וכדאמרן:

פרק ב

משנה ג

הר"ב ד"ה **אבל לא עולת יחיד וכו' דאמר קרא עצרת תהיה לכם ולא לגבוה כו' ע"ש.** עיי' מ"ש כבר מ"ד פ"ב דביצה:

הר"ב ד"ה **ובה"א אומרים כו' אבל נדרים בין עולות וכו'** צ"ל אבל נדרים ונדבות בין עולות וכן לשון הר"ב מ"ד פ"ב דביצה:

פרק ג

משנה ח

תוי"ט ד"ה **הזהרו שלא תגעו בו כו' דבהדיא איתא בגמ' דתנא דידן לא תני מנורה וכו' אלא משום תמיד דכתיב בי' וכלים דשולחן לא מעכבי וכו' כצ"ל כו' ע"ש.** ודע דבגמ' עלה דהך מתני' כ"ו ע"ב תנא הזהרו שמא תגעו בשולחן ובמנורה ותנא דידן מ"ט לא תני מנורה שולחן כתיב תמיד וכו' ופריך ותיפוק ליה [דאי נמי נגעו בשולחן לא מטמא ליה. רש"י] דכלי עץ העשוי לנחת הוא וכל כלי עץ העשוי לנחת לא מטמא וכו'. כמו שהעתיקו התוי"ט בקוצר. ויש לדקדק דאמאי נטר הש"ס עד דמייתי הברייתא ולמה לא הקשה מיד על המשנה דתנן הזהרו בשולחן ותיפוק לי' דכלי עץ העשוי לנחת הוא וכו'. ונראה לומר דעל המשנה ה"א דנהי דשולחן עצמו אינו מקבל טומאה דכלי עץ העשוי לנחת הוא. מ"מ הזהרו שלא תגעו בשולחן משום סייג וגדר שלא יבאו ע"י כך ליגע בלחם הפנים ויטמאו הלחם [ואין טבילה מועיל לאוכלין שנטמא כנודע] אבל לבתר דמסיק דתנא דידן דלא קחשיב מנורה משום דלא כתיב בי' תמיד [ויכול לסלקה ולהטבילה עיין רש"י ד"ה מנורה וכו'] ואי אמרינן דגבי שולחן טעמא דתנא דידן משום גדר דלחם הפנים היו מזהירין. יקשה ולתני נמי מנורה ומשום סייג שלא יטמאו השמן. א"ו דלא חששו אלא לגוף הדבר בעצמו הלכך מקשה שפיר ותיפוק לי' דכלי עץ וכו'. ואין לפרוך דילמא לעולם משום סייג הוזהרו והא דלא הוזהרו גם במנורה משום דגבי שמן אין לחוש להכי דמשקה בי מדבחייא דכן הוא. אך דע לפי הסוגיא בפסחים י"ז ע"א דפליגי בהו רב ושמואל ע"ש אתי שפיר דממה נפשך לרב דס"ל דמשקה אפילו טומאת עצמן אין בהם. אכן ס"ל לרב משקה בי מטבחייא דוקא והיינו דם אבל שמן הוי בכלל שאר משקין ומקבלין טומאה. גם לשמואל דתני בי מדבחיי' דכן הוא והוי שמן בכלל. אכן ס"ל לשמואל התם דדכן מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהם. כמבואר להמעיין שם. וע"פ אותו סוגיא הייתי מיישב לתורניי מופלג אחד ששאלני בענין ניסא דחנוכה

שטמאו כל השמנים כמבואר בסוגיא דשבת כ"א ע"ב ולמ"ד משקה בי מדבחיי' דכן הוא היה להם להדליק באותן השמנים ואמאי היו צריכין דוקא לאותו פך שהיה מונח בחותם של כהן גדול. והראיתי לו את סוגיא דפסחים הנ"ל דבין לרב ובין לשמואל לא קשה מידי ע"פ ממ"נ שכתבתי. ובמ"ג פ"ב דכלים תמצא עריכת נר בענייני דחנוכה אשר ערכתי:
סליק מסכת חגיגה